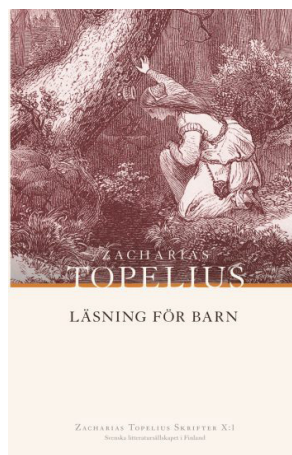

ULRIKA GUSTAFSSON OCH
HANNA KURTÉN (RED.)
ZACHARIAS TOPELIUS
Läsning för barn

Helsingfors: Svenska litteratursällskapet
i Finland, 2021 (1431 sidor)

Svenska litteratursällskapet i Finland har siden 2010 utgitt Zacharias Topelius' skrifter i en historisk-kritisk utgave, og et av de siste tilskuddene i 2021 er *Läsning för barn* i tre bind, der hele Topelius' produksjon for et barnlig publikum er samlet. Ulrika Gustafsson og Hanna Kurtén har hatt ansvaret for denne trebindsutgaven.

Den finlandssvenske forfatteren Topelius var Finlands mest produktive skribent og forfatter gjennom 1800-tallet. Han behersket etter hvert de fleste litterære sjangrene, og han spilte en banebrytende rolle i Finland for særlig journalistikken, dramatikken, barnlitteraturen og den historiske romanen. Utgaven inkluderer brev, dagbøker, historiske romaner, dikt, noveller, forelesninger, lesebøker, fortellinger, bilder og akademiske tekster. Før utgaven blir ferdigstilt i løpet av 2022 vil dramatik, salmer og religiøse tekster også bli publisert.

Topelius var ikke bare forfatter, men også avisredaktør og historieprofessor, og med sin allsidige virksomhet spilte han en sentral rolle i finsk samfunns- og kulturliv. Gjennom særlig eventyrfortellinger og bøker til skolebruk, fikk han et bredt publikum og mange lesere, og han bidro slik til å prege flere generasjoners oppfatning av så vel Finland som det finske folk. Det i seg selv legitimerer Svenska litteratursällskapet's vitenskapelige utgaven, som dessuten sikrer at Topelius fortsatt kan nå bredt ut også i fremtiden.

Nær på alt Topelius har produsert, blir utgitt digitalt, mens et utvalg også blir tilgjengelig i trykt bokform. Fordelen med den digitale delen av utgaven er at den er gratis tilgjengelig og søkbar for alle. Det er demokratisk sett både sympatisk og viktig. For forskeren er

det en stor fordel å ha materialet tilgjengelig i både digital og fysisk form, siden de to publiseringsformene har hver sine fordeler. Digitaliseringen gjør det mulig å søke og dessuten jobbe med materialet gjennom bruk av ulike typer digitale verktøy og metoder, slik at forskeren kan undersøke Topelius' produksjon på en mer mangfoldig måte, ikke bare gjennom mer tradisjonelle tilnærminger. De ulike typene tilnærminger til forfatterskapet kan nå kombineres og dermed utfylle og utfordre hverandre. Den fysiske utgivelsen egner seg bedre til klassisk nærlesning enn den digitale utgaven, og den er gjerne å foretrekke for den leseren som vil bedrive det vi kan kalle fritidslesning. Den fysiske utgaven er dessuten lekkert innbundet og trykt i en pen sats på godt papir. Det gjør utgaven holdbar, god å lese og fin å gi bort.

Kombinasjonen av digital og trykt utgave sikrer at utgaven godt kan brukes på mange måter til ulike formål og av samtlige målgrupper. Utgaven bærer dessuten frukter ved at dens tekster er del av gratis læremidler utviklet for både grunnskolen og gymnaset i Finland. Slik har utgaven også bidratt til opplæringen i morsmål, litteratur og historie gjennom bidrag til utviklingen av andre digitale ressurser.

Den digitale delen av utgaven er fortsatt under utvikling. Når utgaven etter planen er komplett i løpet av 2022, vil imidlertid utviklingsarbeidet stadig måtte fortsette, noe jeg håper Svenska litteratursällskapet i Finland har en god plan for og ressurser til. Drift og utvikling er i grunn samme sak for digitale utgaver, og det vil stadig komme nye løsninger og dermed også nye utfordringer for visningen av utgaven så vel som nye teknologiske muligheter som stadig vil trenge oppfølging fra teknikere og utviklere. Får Topelius-utgaven gode vilkår og god oppfølging også etter 2022, vil den kontinuerlig kunne bidra til utvikling av digitale muligheter og til feltet digitala humaniora også i fremtiden.

Utgivelsen av *Läsning för barn* er utstyrt med en velskrevet, solid og lærerik innledning av Olle Widhe, med noen tilskudd av Ulrika Gustafsson og Hanna Kurtén. Innledningen gjør blant annet rede for hvordan Topelius har spilt en avgjørende rolle for barnelitteraturhistoriens utvikling i Norden. Ikke minst har det hatt betydning at han arbeidet i mange sjangre og omskapte dem på en måte som senere både påvirket og ga retning til verk produsert av viktige forfattere som Astrid Lindgren, Lennart Hellsing og Tove Jansson. Samtlige av underkapitlene, og særlig dem som omhandler resepsjonshistorien, virkningshistorien, oversettelsene og barnelitteraturforskningen, gir

et godt grunnlag for dem som trenger en grunnleggende orientering for videre arbeid med Topelius verker.

Svenska litteratursällskapet i Finlands tekstkritiske utgave er basert på utgivelsen i åtte deler på Albert Bonniers forlag i perioden 1865–1896. Men flertallet av verkene var allerede publisert i *Sagor I–IV* (1847–1852) eller i barneblader, og da ofte som føljetonger. Det er ikke bare tilgjengeliggjøringen av Topelius' skrifter som gjør denne utgaven til god og viktig. Det er vel så mye alt materialet som supplerer verkene, som gjør utgaven til særlig verdifull. Det siste av utgavens tre bind med *Läsning för barn* inneholder underkapitler om utgivelseshistorien, tekstkritisk redegjørelse og kommentarer til hvert enkelt verk. Utgivelseshistorien gir god oversikt over biografien til *Läsning för barn*-verkene, og den antyder hva det kan være verdt å undersøke nærmere. Hvordan Topelius' verker er blitt formidlet og bearbeidet i lesebøker og andre mer folkelige utvalg, kan for eksempel være mat for kommende forskningsprosjekter. Den tekstkritiske redegjørelsen gjør det mulig å spore alle grunnlag for utgaven så vel som de valgene som er tatt. Den sikrer slik transparens når det gjelder utgavens vitenskapelighet.

Siste del av bind tre inneholder en rekke kontekstuelle opplysninger samt ord- og sakkomentarer til hvert enkelt verk i *Läsning för barn*. Kommentarene bringer mottagerne til verkets samtid, siden de formidler kunnskap som var mer tilgjengelig eller også taus da verkene først kom ut. For at Topelius' produksjon skal leve videre også i fremtiden og ikke primært få status som historiske dokumenter, er kommentarene av særlig stor betydning. Språket utvikler seg stadig, og kunnskap om ordenes betydning, sak, kontekst og hendelser går fort tapt eller blir vanskelig tilgjengelig. Med denne utgaven får leseren tilgang på de verktøyene som trengs for å holde Topelius' produksjon levende og virksom.

Plasseringen bakerst i bind tre gjør imidlertid kommentarmaterialet vanskelig tilgjengelig i den umiddelbare lesningen av papirutgaven. Leseren må stadig veksle mellom to bind, og kommentarene avbryter slik lesningen mer enn nødvendig. For den som er trent i å lese kommentarer parallelt, ville det være en fordel å ha kommentarene tettere på verkets tekst, som et notepapparat nederst på samme side for eksempel. Men det ville også kunne fungere forstyrrende. Begge løsningene har sine fordeler og ulemper. Slik sett er den løsningen Svenska litteratursällskapet i Finland har valgt, likevel den beste. Med plassering for seg bakerst i bind tre, er samtlige opplysninger og kommentarer plas-

sert konsentrert og samlet for hvert verk, og det er på den måten lett å holde oversikt over dem. Typografien er dessuten pen, tett og ryddig og gir slik god leserhjelp. I den digitale utgaven blir imidlertid hovedteksten, kommentarene og faksimile av verket vist parallelt, og det fungerer glimrende, særlig for brukere med stor skjerm.

Utgaven inneholder også en ryddig oversikt over rettelser av trykkfeil, samt utgiverens endringer opp mot grunntekstene. Men hvis det finnes varianter mellom de ulike versjonene av Topelius' skrifter, kan jeg verken finne dem i den trykte eller i den digitale utgaven. Det blir opplyst at Topelius har omarbeidet en rekke av verkene – hvis ikke omarbeidingen er kartlagt og tilgjengeliggjort allerede, bør det bli gjort. Svenska litteratursällskapet i Finland har i det minste gjort det viktige grunnarbeidet for et slikt prosjekt.

Mange aktører er involvert i utgivelsen av de tre bindene med *Läsning för barn*, og arbeidet med denne typen utgave er omfattende: Materiale er samlet, arbeidet er koordinert, manuskripter er gransket, tekster er kollasjonert, etablert, emendert, kodet og korrekturlest, varianter kartlagt, kommentarer, redegjørelser og andre følgetekster produsert, registre og bilag laget, faksimiler tilgjengeliggjort, tekniske løsninger fikset – for å nevne noe. Summen av denne innsatsen har bidratt til at utgivelsen er et solid arbeid som etablerer en god grunn for videre forskning på Topelius' litteratur. Viktigst er den betydningen denne utgaven vil få for kommende forskning, og da er særlig innledningen og det omfattende noteapparatet det mest verdifulle bidraget. På vegne av ettertiden er det verdt å juble. Den nye utgivelsen gir nytt liv til Topelius' produksjon.

Aasta Marie Bjørvand Bjørkøy
Professor i nordisk litteratur
Universitetet i Oslo